

Signaltjänsten vid F19

Text: C-G Simmons i Viken

Under 1930-talets senare år steg den politiska spänningen mycket snabbt i Europa. Natten till den 1 september 1939 vällde tyska trupper in i Polen. Det blev inledningen till andra världskriget.

□ I Sverige förordnades om **förstärkt försvarsberedskap** och affischen om tystnadsplikt anslogs vid alla militära förband. Inom flygförvaltningen gavs order om att "alla ansträngningar skola inriktas på att säkerställa högsta möjliga försvarsberedskap"...

Finlands sak är vår

I norra Europa inledde Sovjetunionen **Vinterkriget** mot Finland genom ett oprovocerat och överraskande angrepp den 30 november 1939.

Reaktionen i Sverige blev våldsam. Slagordet "Finlands sak är vår!" skapades och frivilliga anmälde sig i stora skaror för att få komma till grannlandets hjälp. Där ingick bl a ett flygförband benämnt "F19". Förbandet bestod av en jaktdivision (J8) och en attackgrupp (B4, "lätt bomb").

Tänk på din tystnadsplikt!

Det är förbjudet att i eller utom tjänsten avhandla frågor rörande militära eller civila försvarsförberedelser på sådant sätt, att de komma till obehörigas kännedom. **Anmäl omedelbart till din chef, om någon söker utfråga dig!**

J8 – Gloster Gladiator
Foto: Paul Kylbert
i Malmslätt.

B4 – Hawker Hart
Foto: Paul Kylbert
i Malmslätt.

Redan i slutet av december var stab och markpersonal på väg med tåg till norra Finland. I den medförda materielen ingick en s k **trådsignalbil** (med ett dussin telefoner, några små växel- "celler" och mindre mängd lednings-tråd) samt en **transportabel radiostation** (typ TmrV, två skåpbilar med radioutrustning respektive krafttag-regat).

Markstyrkan etablerade sig så snabbt som möjligt på en tillfrusen havsvik nära Kemi och tog så emot flygstyrkorna. Redan i mitten av januari 1940 deltog F19 aktivt i kriget med insatser norr om linjen Uleåborg – Salla. Snart utnyttjades utöver huvudbasen även några "främre" baser bl a för tankning.

Befälsförhållandena var besvärliga. F19 löd direkt under chefen för Svenska Frivilligkåren (SFK) och var i olika hänseenden underställd såväl finländska som svenska chefer. För underhållet var Kungl Flygförvaltningen (KFF) huvudmyndighet. – Till detta kom att man var inlemmad i det finländska luftbevakningssystemet.

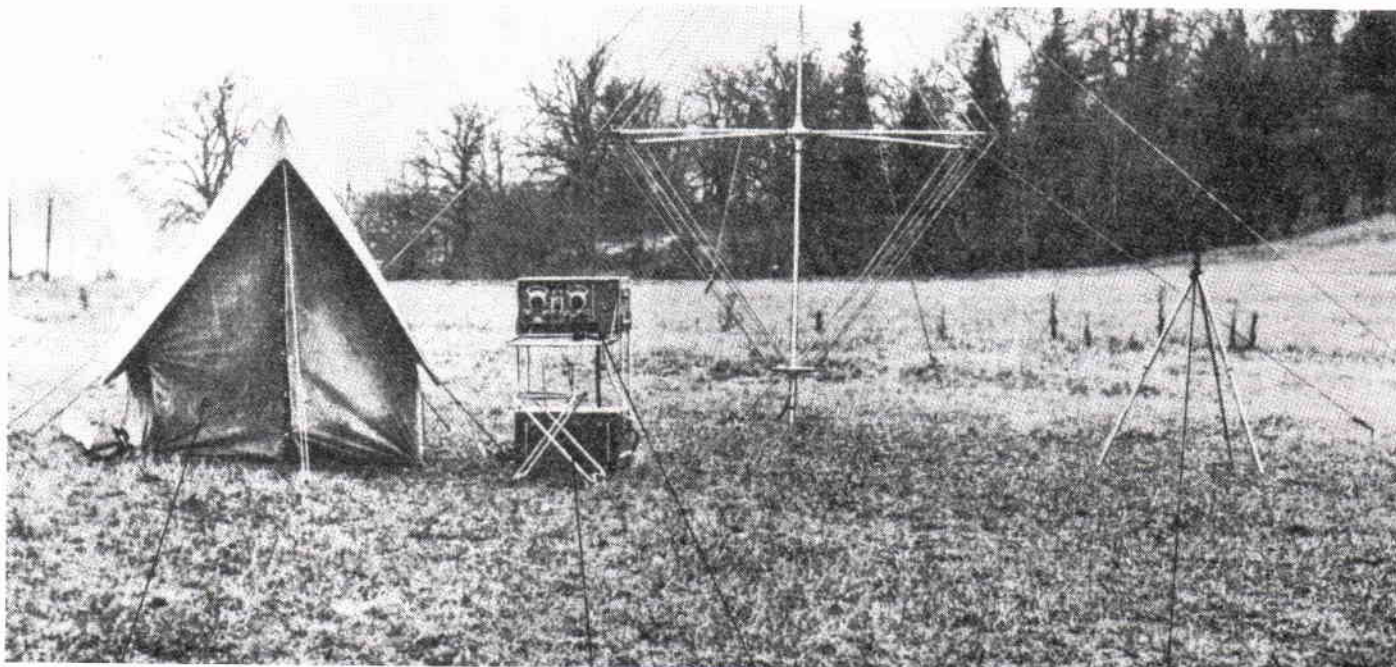
Brist på signalmaterial

Den underdimensionerade signalorganisationen kämpade för att trots stor brist på materiel försöka tillgodose de krav som ställdes från alla olika håll. Utöver de givna svårigheterna mötte man också många oförutsedda problem.

Den hårda kölden – inte sällan ned mot -40°C – försvårade i hög grad allt arbete. Radiostationen Tmr V var icke alls anpassad till arktisk miljö. Temperaturen "inomhus" kunde knappast hållas högre än -20°C . Dessvärre osade den i hast anskaffade fotogenkaminen och utan friskluft orsakade den kolosförgiftningar.

Ett exempel på underhållstjänstens våndor blev uppenbart redan vid ankomsten till Finland. Radioutrustningen i Tmr V var efter tågresan helt fylld med snö och is, så här beskrivet: *Vi hade ett styvt besvär med att försöka smälta rimfrost, som fanns överallt i stationsvagnen. Vi fick använda blåslampa för att få bort isen mellan vridkondensatorns lameller.*

Tmr IX. Foto: Paul Kylbert i Malmslätt.

Organiserad rysk avlyssning

Vid huvudbasen (nära Kemi) fanns både stab och flygstation. Där erfordrades ett internt telefonnät med ett 50-tal anslutningar. Trådsignalbilen tömdes omgående! För signalpersonalen var det ett svårt arbete att på olika vägar skaffa fram ytterligare materiel för att kunna bygga ut och att sedan underhålla basens telefonförbindelser.

F19 samband mellan den bakre basen och de främre samt med finländska och svenska myndigheter gick över det finska telefonnätet. Det var besvärligt eftersom telefonisterna mestadels talade finska. Det var endast få telefonister som behärskade svenska.

Det var känt att fienden hade organiserad avlyssning och därför krävdes största försiktighet när telefon användes. Man tillgrip kod eller överenskommet språk. Fantasin sattes i rörelse och F19 personal samtalade på en närmast grotesk rotväliska. Det var en oskön blandning av "ekens-snack" och andra särpräglade dialekter.

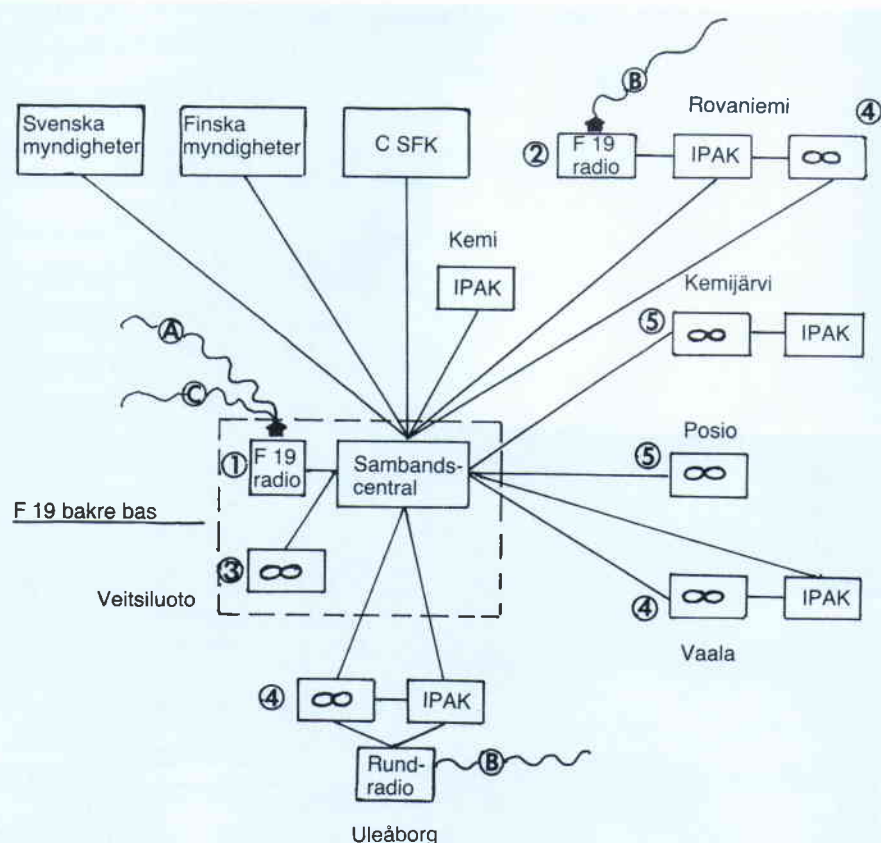
Flygradioförbindelsen

Radioförbindelser med flygförbanden i luften sköttes från F19 med Tmr V.

Telefonförbindelser, huvudsakligen över finska telefonnätet

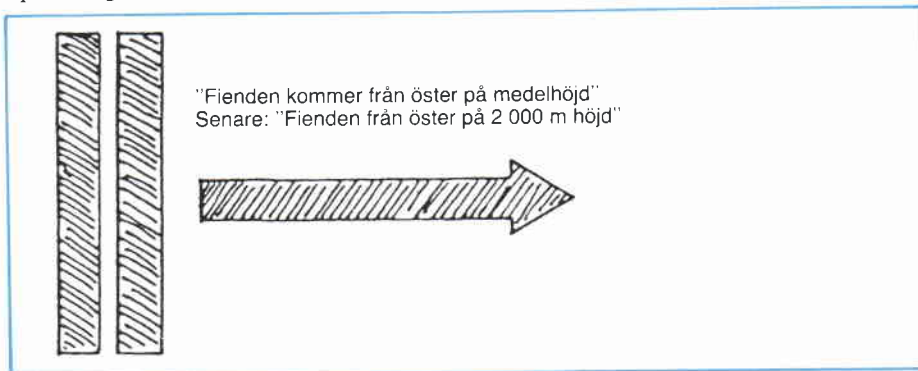
Radioförbindelser: A till flygplan, bl a trafikledning
B till flygplan, bl a stridsledning
C tänkt reserv för telefon till Sverige

1. Tmr V t o m 22 febr, därefter svensk 30 W kärradio
 2. Tmr V fr 23 febr (framflyttad från bakre basen)
 3. Förbandets huvudbas
 4. Främre bas för främst jakt
 5. Främre bas för främst attack
- IPAK (Ilma Puolustus Alue Keskus) - luftbevakningscentral

Optiska signaler med dukar.

Snart kunde man också utnyttja en arméns kärr-radio (av okänd modell). Ett stort problem var att Fr III i J8 endast medgav korta räckvidder. För att förbättra förutsättningarna sändes snart meddelanden till flygförband i luften över rundradiostationen vid Uleåborg. Då uppfattade jakten bättre.

Visuell stridsledning

Någon stridsledning (med senare tidens innebörd) kunde man icke åstadkomma 1940. Man gav kursanvisningar på basis av det bristfälliga underlaget från IPAK, d v s "lfc" i den finska luftbevakningen. Den säkraste ledningen kom till utförande när observatören (= "stridsledaren") på marken kunde se såväl den egna jakten som det fientliga förbandet, som skulle bekämpas. Då gavs order som "stig", "dyk" och "höger" etc.

Det blev nödvändigt att använda enkla optiska signaler för att informera jaktförband i luften. Det lades då ut "dukar" i svart färg, som syntes bra mot snön. Ett tillgängligt material var vanlig tjärpapp. Men för att kunna upptäckas och avläsas från flyghöjder på upp till 5 000 meter, måste "dukar" göras stora, minst 3 x 25 meter. Med en "duk" gavs riktningen och med andra lämnades en ungefärlig höjdgångelse.

B4 var provisoriskt utrustad med en omodern flygradio (Fr m/32/36K) som ingalunda medgav de önskade förbindelserna. Bombförbandets radiosignaler pejlades av fienden och man tvingades flyga "radiotyst". Bombföretag utfördes snart enbart under månljusa nätter.

Radioutrustningarna monterades ur B4. Den därvid åstadkomna viktminskningen utnyttjades för att öka vapenlasten.

Vådabeskjutning

Beskjutning av eget luftvärn var ett besvärligt problem. Men erfarenheten visade att vådabeskjutning kunde bäst undvikas om flygplan, som lämnade basen eller var på återväg, på låg höjd rundade ett bestämt luftbevakningstorn i basens närhet. När lottor-

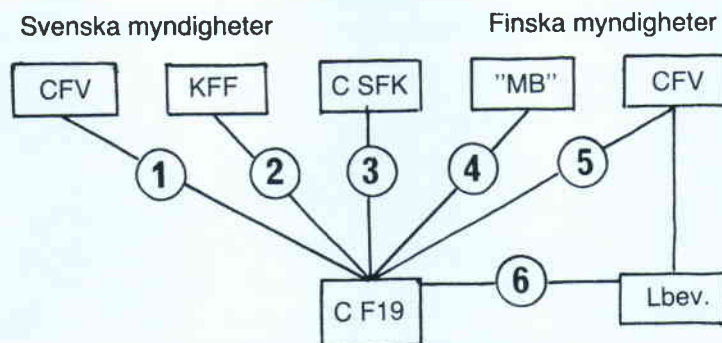
na vinkade, var det ett tecken på att luftbevakningscentralen blivit informerad och kunde lugna luftvärnet.

F19 viktigaste tråd- och radioförbindelser under verksamheten under Vinterkriget visas i figuren.

Kort krig – hård fred

Vinterkriget blev kort. Trots heroiska insatser i försvaret blev den sovjetiska övermakten för stor. Den 13 mars 1940 slöts en för Finlands vidkommande mycket hård fred.

F19 tillvaro blev därmed kort. Förbandet återvände till Sverige och upplöstes. De i Finland etablerade signalförbindelserna var nödvändiga ända till slutet. De hölls därför intakta i det längsta. Under evakueringsarbetet överlämnades en del materiel till finländska myndigheter, bl a "den gamla trotjänaren" Tmr V. ■

1. Personal, taktiska anvisningar
2. Tillförsel: materiel, ammunition, flygdrivmedel
3. Operationer (insatser i kriget)
4. Samverkan med finländska arméstridskrafter
5. Underrättelsetjänst, materielrapporter

signaltjänst och krypto

6. Luftbevakning, igenkänning (identifiering)

SFK – Svenska Frivillig-Kåren